

N.F.S. Grundtvig “Præste-Frihed i Folke-Kirken [Den christelige Børnelærdom, 1. udgave, 17. artikel]”

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.13, november 2018

Denne pdf er en læseversion af værket uden kommentarer. Værket findes digitalt med punktkommentarer, indledning, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

Tilføjet punktkommentarer i version 1.14, april 2019

Tilføjet indledning i version 1.21, maj 2023

Tekstkilder

A *Førstetrykket*, 1859 (SJ: 1245)

B *Anden udgave*, 1868 (SJ: 1292)

Andre udgaver

US *Udvalgte Skrifter* 9

VU *Værker i Udvalg* 6

Teksten er etableret af Steen Tullberg

Punktkommentarer og tekstredigering er skrevet af Steen Tullberg, redigeret af Klaus Nielsen og Vanja Thaulow

Indledning er skrevet af Anders Holm, redigeret af Stine Kyslø Pedersen og Steen Tullberg

Tilsyn ved punktkommentarer ph.d. Anders Holm

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2025

[\[A:1\]](#) [|US:490](#) [|VU:163](#)

Præste-Frihed i Folke-Kirken.

(N. F. S. Grundtvig).

Man har raabt sig hæs paa, at efter Danmarks Riges Grundlov skulde *Folke-Kirkens* Forfatning bestemmes ved Lov, og at, hvad Kar den end skulde gøres i, maatte Forfatningen dog *idetmindste* give Folke-Kirken samme Ret som alle andre *Troes-Samfund* har: selv at bestemme sin *Lære* og *Gudsdyrkelse*, og selv at kunne [|VU:164](#)udelukke af sig hvem den ikke vil vedkiende sig; men

uheldigviis for Hierarkerne kan nu netop dette Krav slet *ikke* opfyldes, naar *Kongen* og *Folket* skal kunne være tjent med Folke-Kirken. Da nemlig *Kongen* efter *Grund-Loven* skal være Medlem af *Folke-Kirken*, saa kan denne umuelig faae Ret til at udelukke hvem den vil deraf, da det vilde indslutte Ret til at *udelukke Kongen* og derved gjøre ham *udygtig* til Regieringen, ligesom naar Paverne forud bansatte Konger og Fyrster og løste Undersaatterne fra deres Troskabs-Eed. Det Andet er ligesom dette, eller endnu værre, thi da *Kongen* skal høre til *Folke-Kirken*, og en Folke-Kirke kun kan være nyttig og |A:2|fortjene at vedligeholdes paa *Almeenhedens* Bekostning, naar den langt overveiende Deel af Folket *godvillig* befinder sig deri og betjener sig deraf, saa var det jo splittergalt og selvmodsigende at overlade det til et *Mindretal*, og egentlig til den saakaldte *Geistlighed*, at foreskrive *Kongen* og *Folket* en vis stillestaaende Lærdom og eensformig Gudsyndelse.

Det er altsaa klart, at skulde Folke-Kirken, ligesom den gamle Stats-Kirke, gælde for et *Troes-Samfund* og være en *Tvangs-Indretning*, da maatte *Lougivningen* for den fremdeles uindskrænket tilkomme *Kongen* og *Rigsdagen*, og enhver Bestemmelse enten om Lærdom og Gudsyndelse eller en Udelukkelse maatte skee ved Lov af *Kongen* og *Rigsdagen*, ligesom i *Enevoldsmagtens* Tid af *Kongen* alene. Da det nu imidlertid villig maa indrømmes, at ligesaa lidt *Kongen* og *Rigsdagen*, som |US:49|*Kongen* med sit Statsraad, duer til Hjemmel for en forsvarlig *Tro* og *Gudsyndelse*, saa følger deraf ingenlunde, som man har sagt, at *Geistligheden* eller et blandet *Kirkeraad* maa due dertil, men kun, at, hvis man ingen *Folke-Kirke* vil have uden under Skikkelse af hvad den hverken nu er eller i Sandhed og Virkelighed kan være: et *Troes-Samfund*, da maa man fornuftigviis, som *Søren Kierkegaard* raadte til, *ophæve Folke-Kirken* og give Præsterne Pension; men at vil man derimod nøies med en Folke-Kirke, som et Huusraad til Folkets gudelige Oplysning og Opbyggelse, da maa man give Folke-Kirken saa *fri* en *Forfatning*, at den langt overveiende Deel af Folket *godvillig* kan befinde sig deri |A:3|og betjene sig deraf, og saa Folke-Kirkens Præster *kan* gælde for *Sandheds-Vidner*, som de jo dog, naar man skal have Gavn af dem, maa gælde for, og det er *mit* Raad, ikke blot idag, men alt i *femogtyve* Aar, som |VU:165|man kan see af min lille Bog om “Den danske Statskirke” *upartisk* betragtet (1834).

Det følger nu af sig selv, at der skrives mod dette mit Raad, af alle dem, der vil redde enten lidt eller meget af *Hierarkiet*, eller, for at tale bredt Dansk, redde lidt eller meget af det *verdslige Hold* paa Folkets *Tro* og *Samvittighed*, som *Paverne*, og efter dem de *protestantiske Fyrster*, indbildte sig at have ved en *paatvunget Lærdom* og en *aftvunget Bekiendelse* og *Gudstieneste*; thi ligesom dette verdslige Hold, der dog egentlig kun er et *verdsligt Aag* paa

Folkets *Tro og Samvittighed*, igrunden er *opgivet* ved *Religions-Friheden*, saaledes *bortfalder* unægtelig den sidste Levning deraf, naar den *tvungne Stats-Kirke* forvandles til en *fri Folke-Kirke*, der kun gjør Krav paa i sin Heelhed *aandelig* og *hjertelig* at tilfredsstille hele Folkets *gudelige* Tarv og Trang. At nemlig alle de *Præster* og *Skriftkloge*, som meer eller mindre ønsker at *troes paa*, som *Christi* eller den *Helligaands Statholdere* og som *Mæglere* mellem Gud og Mennesket, anseer det for en *Ødelæggelsens Vederstyggelighed*, naar ikke blot *Udgangen* af Folke-Kirken, men ogsaa *Opholdet* i den er en *fri Sag*, saa hele deres Myndighed og hele deres Velfærd kommer til at beroe paa deres *aandelige* Kraft og Virksomhed, det er saa begribeligt og |A:4saa nødvendigt, at vi strax skal indrømme, det er meget sandt, at den keiserlige *Statskirke*, saavelsom den pavelige *Kirkestat*, den arbejder vi paa at nedbryde, saa der ikke skal findes Steen paa Steen.

Hvad derimod er meget urimeligt, ligesaa latterligt som sørgeligt, det er, naar ogsaa Præster og Skriftkloge, som bekiender |US:492sig til *den Tro*, at de hverken er eller maa ville være Troens og Samvittighedens Herrer, men Guds og Menighedens *Tjenere* for *Sandheds* Skyld, og at vi, hvem der saa end blev Lovgivere i Folke-Kirken, aldrig kunde eller vilde *føre anden Lærdom* eller fremme en *anden Gudsyndyrkelse* end den, der efter *vores egen Overbeviisning* er den *sande*; naar ogsaa de fraaader og modsætter sig Lærdommens og Gudsyndyrkelsens *Frihed* i Folke-Kirken, ja, erklærer endog stundum, at i en saadan *confessionsløs* (bekiendelsesfri) Kirke kunde de *ikke* med *frelst* Samvittighed være *Lærere*. Dette, at de nok med *frelst* Samvittighed kan være Lærere og Sandheds-Vidner i en *tvungen Stats-Kirke*, hvor de har gjort Eed paa at føre en vis bestemt Lær|VU:166dom, og lønnes for at gjøre det, men kan ikke med *frelst* Samvittighed være Lærere i en *fri Folke-Kirke*, hvor de kun lønnes for at lære og virke efter deres egen bedste Overbeviisning, det er jo dog saa bagvendt, saa meningsløst og selvmodsigende, at man maa undres over, at nogen betænksom, endsige nogen oplyst Mand kan faae det over sine Læber. Allermindst skulde man tænke, det var mueligt nu i *Danmark*, hvor vi alle veed, at selv længe før den *tvungne Stats-Kirke* blev ved *Religions-Friheden* og *Sognebaandets Løs*|A:5ning erklæret for en *fri Folke-Kirke*, var den i Henseende til *Tro og Lærdom* aldeles *opløst*, saa den i det Hele end *ikke* havde *Skin* af nogen *fælles Bekiendelse*, endsige af *den* Bekiendelse, som *Kirkeloven krævede*, der meget mere, som mit Exempel klarlig viser, var *hartad udelukt*, saa man skulde dog tænke, at vi bedre kunde være Lærere i en *confessionsløs* Folke-Kirke, hvori *vores Bekiendelse* havde samme Frihed, som enhver anden, end i en i Virkeligheden ligesaa *confessionsløs Stats-Kirke*, hvori *vores* Bekiendelse vel efter Bogstaven havde *Eneret*, men i Virkeligheden ene savnede den

Frihed, de *modsatte* Bekiendelser havde. Saamange, som har den uforanderlige *christne Bekiendelse* tilfælles med mig, maa dog kunne forstaae, at om vi end havde de lyseste Udsigter til, at *vores* Bekiendelse baade blev den eneste *lovlige* i Folke-Kirken, og blev *virkelig* igien hele Folke-Kirken paatvunget, saa vilde vi dog hverken have mindste rimeligt Haab om, at det kunde vare, eller have mindste aandelig Vinding eller christelig Glæde af det *falske* og tomme *Skin*, som enhver aftvunget eller paatvunget Bekiendelse er, men vilde tvertimod kun have uberegnelig aandeligt Tab og hjertelig Bedrøvelse deraf, da *vort* christelige Vidnesbyrd derved blev langt mindre troværdigt og Guds Gierning i Menigheden langt mindre kiendelig, og, var [|US:493](#)vi selv Skyld i, at dette Gøgleri med christeligt *Skin* blev fornyet, da vilde vi i Tilgift have et *Samvittigheds-Nag*, der berøvede os al Frimodighed til Embeds-Gierningen. Naar derfor selv mine christne Venner mellem Præsterne siger: vi har nu, da *Sognebaandet* er løst, Ud[|A:6](#)sigt til al den *Frihed*, som vi behøver, og, skjøndt vi ikke har synderligt imod, at ogsaa de *Andre* faaer den *Frihed*, de trænger til, saa seer vi dog ingen Grund til at gjøre os Livet surt for at skaffe dem den *Frihed*, som Staten neppe vil give dem, og som de end ikke selv synes at savne eller begiære; da er det ikke blot saa ukiærlig og ufolkelig, men ogsaa saa uchristelig tænkt [|VU:167](#)og sagt, at om jeg ogsaa skulde komme til at staae ligesaa ene 1860, som jeg stod 1810, saa maatte jeg dog uden al Forbeholdenhed udtale denne min fulde og faste Overbeviisning i de tydeligste og meest utvetydige Ord, jeg kan finde og sammenføie. Jo ældre jeg nemlig bliver, des klarere staaer det for mig, at mit *christelige Ærinde* i min Kreds er ret egenlig af yderste Evne at klare det baade for Venner og Fiender, at den *sande Christendom*, langtfra at staae i Forbund med *nogensomhelst* aandelig Trældom og Samvittigheds-Tvang, eller med *nogetsomhelst* Hykleri, Dølgemaal eller Skuespilvæsen, ikke blot kan *taale* al *menneskelig Frihed* saavel som al menneskelig Oplysning, men *kræver dem*, og kan kun trives, kan kun virke med sin fulde Kraft og sees i sin Glands, hvor dens *Fiender* har samme *Frihed*, som den, til at gjøre sig *aandelig* gjældende.

Jeg veed nok, man kan og vil svare: velan! da vi nu har Religions-Frihed, saa kan det jo skee paa to Maader, enten derved, at du, med de Faa eller Mange, som vil følge dig, træder ud af *Folke-Kirken*, som da baade vil beholde og sikkert bruge sin *Frihed* til at bestride hvad du kalder *Christendom*, eller ogsaa at de, som ikke kan eller vil følge [|A:7](#)vor uforanderlige christne Bekiendelse, kan frit træde ud, saa *Folke-Kirken* bliver et virkelig christent Troes-Samfund, et *virkeligt* Fløi af den hellige, almindelige Kirke.

Meget rigtig, svarer jeg, det har jeg længe seet og sagt mig selv, men da vi alle veed, at *Mængden* af Præster og Skriftkloge aldrig gaaer ud af *Folke-Kirken*, uden de kan faae hvad de kalder

Kirkegodset eller de visse *Levebrød* med, og da Folke-Kirken, efterat have mistet baade *Levebrødene* og ventelig den største Deel af Folket, neppe vilde friste Nogen til at blive i den blot for *Præstedens Skyld*, som da i alt Fald var overflødig, og for [|US:494](#)*Alterbogens Skyld*, som man jo, uden at begaae Ran, godt, naar man gik ud, kunde tage med sig, saa vilde det kun være paa Skrømt, om jeg trøstede mig ved det, og det er da som jeg har sagt, at *naar* jeg maatte opgive Haabet om *Præste-Frihed* i Folke-Kirken, saa maatte jeg gaae ud, og, da jeg er blevet saa gammel, *skynde* mig at gaae ud, før jeg sank i Graven.

Vil nu mine Kyndinger sammenligne min personlige Stilling for Øieblikket med min Stilling for *tredive* Aar siden, da jeg ikke blot havde opgivet mit *Levebrød* i Stats-Kirken uden Pension, men var [|VU:168](#) hvad man kalder aldeles hjælpeløs, og bad dog bønlig Majestæten kun om Tilladelse til med dem, der vilde følge mig, at *træde ud af Stats-Kirken*, da maa man vel troe, jeg nok kunde have Mod og Sind til at byde *Levebrødet* og Stats-Kirken Farvel, nu da *Kirkedøren* staaer paa vid Gavl, og jeg ikke har mindste Grund til at bekymres for Føden og [|A:8](#) Klæden, det Par Aar eller Uger, jeg endnu kan have tilbage, saa at naar jeg alligevel udsætter det til det yderste og stræber med al Flid at undgaae det, da kan det kun være, fordi at, ligesaa vis som jeg er paa *Præstefrihedens* christelige Nødvendighed, ligesaa vis er jeg paa, at, *efter Omstændighederne*, vilde den *Christne Menighed* være langt bedre tjent med, at *Præste-Friheden* blev *givet* inde i Folke-Kirken, end at den blev *taget* udenfor. Da imidlertid den Herre, som jeg tjener, ligesaa lidt vil have sit Rige begunstiget paa Verdens-Rigernes Bekostning, som han vil have sit Rige af denne Verden, saa turde jeg dog ikke, selv for hans Folks og Riges Skyld, forlange eller vente den *Præste-Frihed* i vor *Folke-Kirke*, der vel, selvtagen, alt længe har fundet Sted, men som dog i alle *Stats-Kirker* har været nægtet, og ophæver saavel det *statskirkelige* som det *kirkestatslige* Begreb, saavel det keiserlige som det pavelige *Statholderskab* i Christus-Riget, naar det ikke stod klart for mig, at den fri Folke-Kirke vil være vort *Borgerlige Selskab* med Konge og Folk langt gavnligere end *Stats-Kirken* i sine bedste Dage har været dem, og vil herefter være ligesaa gavnlig, som den forfaldne, uopreiselige Stats-Kirkes Uglebillede vilde være dem skadeligt. Hvadsomhelst man nemlig *nu* vilde gjøre til *ufravigelig Rettesnor* for *Lærdommen* i vor Folke-Kirke, som, efter Grundloven, har *slet intet* bestemt uden det tomme, aldeles ustatskirkelige og ukirkehistoriske *Navn: evangelisk-luthersk*, saa veed vi alle, det vilde være et *dødt Bogstav*, saa at selv Biskop *Mynster*, mens vor Lutherske Stats-[|A:9](#) Kirke endnu stod med Kongeloven paa Papiret, ei turde andet end foreslaae *Lære-Frihed*, der [|US:495](#) endog skulde gaae saa *vidt*, at Præsten skulde have Lov til ved *Daaben* og *Nadveren* at *fralægge* sig alt Ansvar for hvad han

paa Befaling læste op af *Alterbogen*, saa at i denne *eensformige* Oplæsning og i alle muelige Baand paa *Aands-Livets* Ytringer, med *uforanderlige* Psalmebøger, *ufravigelige* Texter, Lærebøger, Læsetimer med Confirmander og Opstillinger paa Kirkegulvet, *deri* og i den |VU:169|*uforandrede* Præste-Eed, som man dog skulde have Lov til at bryde ustraffet, deri skulde den statskirkelige *Eenhed* og det reent lutherske og almeenchristelige Præg bestaae. Hvad Skade Kongen og Folket vilde have af en saadan Stats-Kirke, er man vel endnu sædvanlig for aandsfattig til at fatte, men hvad Gavn de kunde have deraf, skal vist heller intet Menneske kunne sige, og hvilken Byrde og Skam den vilde være, hvilken Byrde for alle dem, der skulde hylde og betale den, og hvilken uslukkelig Skam for dem, der lod sig leie til at tjene i den, det kan og det vil hele Verden see. Og nu, da vi har *Religions-Frihed*, saa den, der lærer *imod* sin Overbeviisning eller bryder sin Eed, har slet intet at undskylde sig med, nu, da den fri Presse har opladt Verdens Øine for den "officielle Christendoms" klare Uchristelighed, hvad for *Præster*, hvad for en *Stats-Kirke* vilde man nu faae, naar man stræbde at gjøre saadan en af vor fri Folke-Kirke, enten efter det Mynsterske Mønster, eller med endnu mere Selv-Modsigelse og endnu flere ligesaa unyttige som trykkende Baand i alle Ender? Hvilken *Statsmand* |A:10|maa ikke indsee, at hvad end Tilfældet har været og vilde være under *andre Omstændigheder*, saa er der nu og herefter intet Fornuftigt at gjøre ved *Folke-Kirken*, uden eet af to: *enten* reent at *ophæve* den og, som *Napoleon* sagde, at indsætte "Beskyttelse af alle Confessioner" i Kronings-Eden, istedenfor det gamle "Udryddelse af alle Kiætterier", eller i Folke-Kirken at løse Præsternes *Tungebaand* tilligemed Kirkegængernes *Sognebaand*, da man ellers bygger paa en skummel Grav-Kirke, som ikke blot de *Christne* men alle *levende Mennesker* maatte skye, og som Folket snart, om aldrig for andet, saa for den unyttige Bekostnings Skyld, vilde ønske langt borte. Jo mere almindelig nemlig den Oplysning bliver, at vil man agtes for et *Sandheds-Vidne*, da maa man først og fremmerst vise sig som en ærlig og samvittighedsfuld Mand, og at vil man have sin Tale troet, maa man først og fremmerst holde sin Mund fri og ikke for nogen Priis leie den ud enten til Keiser eller Pave; jo almindeligere og jo klarere denne menneskelige Børnelærdom bliver, des umeligere bliver aabenbar en *Stats-Kirke* med tvun|US:496|get Lærdom og Gudsdyrkelse, eller med tvetungede Præster, som kan have mindste sand Høiagtelse hos et Folk og levende Indflydelse paa dets Tro og Samvittighed, og des umeligere bliver det for andre end Kiødhoveder, Rænkesmede og Plageaander, at føre Ordet i saadanne Tugthuse.

Lægger vi hertil, at ligesom der hos os altid var en dyb Følelse af |VU:170|Christi Evangeliums venlige Forhold til *vor* Folkelighed, saaledes har nu denne Følelse klaret sig til Indsigt i den uopløselige

Sammen|A:11hæng mellem *Christen-Livet* og *Folke-Livet*, da seer man først ret, hvilken ubodelig Skade det vilde være for *Danmarks Rige, Dansken* og *Danskheden*, hvis Evangeliets fri og levende Forkyndelse skulde nødes til at *forlade* den saakaldte "*Folke-Kirke*", thi da vilde netop *vor Folkelighed* snart bringe den saakaldte *Folke-Kirke* til Fortvivlelse, forurolige hele det borgerlige Selskab og sætte Regiering og Rigsdag i høieste Forlegenhed. Selv denne Betragtning maatte og vilde vistnok ikke forhindre de *folkelige Christne* fra at træde ud, naar deres christelige Tro og Kaldelse krævede det, men den maa dog gjøre os det store Skridt med uberegnelige Følger dobbelt betænkeligt, og jo mere jeg i en Række af Aar, med Øiet fæstet paa det *virkelige Menneske-Liv*, dets Natur-Love og historiske Udvikling, overveiede Spørgsmaalet, des klarere blev det mig, at jeg ligesaa fuldt paa *Christen-Folkets*, som paa *Dansker-Folkets*, ligesaa fuldt paa *Christi Riges*, som paa *Danmarks Riges* Vegne, maatte ønske Udtrædelsen undgaaet, eller dog forsinket til henimod Verdens Ende, og da jeg forudsaae, at dette kunde og vilde skee, naar vores til en *fri Folke-Kirke* forvandlede Tvangs-Kirke virkelig kom til at svare til sit ny Navn og sin ny Stilling, saa arbeidede og arbejder jeg ufortrøden derpaa. Selv førend vi havde *Religions-Frihed*, arbeidede jeg, i Haab herom, paa *Sognebaandets Løsning*, og nu, da *Religions-Friheden* har *aandelig* tilintetgiort *Tvangs-Kirken*, og nu da *Sognebaandets Løsning* har gjort den før utaaelige *Præste-Frihed* i alle Maader følgelig og ønskelig, |A:12nu arbejder jeg for den, med et *Haab*, der vilde være endnu langt lysere end i hine mørke Dage, naar ikke min Løbebane var sit Maal saa nær, og maa dog naae til *Præste-Friheden*, naar jeg med en god Samvittighed skal kunne lægge min Vandringsstav og mine Been i den *danske Folke-Kirke*. Selv saa yderlig, som jeg i denne Henseende har vovet mig, saa vi har alt i *ti Aar* havt *Religions-Frihed* og jeg nærmer mig stærkt de "*fire Snese*" Aar, som *Moses* kalder det yderste Maal for *vor Livskraft*, uden at gjøre Mine til *Kæmpeskridtet*, |US:497der dog i tredive Aar stod mig for Øie, saa yderlig turde jeg aldrig vovet mig, naar jeg ikke havde seet de store, hardtad uovervindelige Vanskeligheder, en *christelig Frimenighed* udenfor Folke-|VU:171Kirken netop hos os vilde have at overvinde, naar den virkelig med *Æren* skulde svare til sit mageløs store og gode Navn.

Ja, *Christendommen* med *Sandhedens Aand* har intet at dølge, men alt at aabenbare, saa det skal slet ikke forties, at *Christi Menighed* hos os, som en *Fange*, ikke blot *født* i Fængsel, men gammel vant til at betragte *Fængselet* som sit *aandelige Fæderneland*, er saa ubekendt med den *christelige Frihed*, og saa forvænt under den lange Trældom, at man hverken tør vente, den strax skulde skatte *Friheden* efter sit Værd eller undgaae dens Misbrug, saa at en hensigtsmæssig *Opdragelse til Frihed* maa

nødvendig tjene den langt bedre end halsbrækkende Spring dertil. Vel troer jeg ikke, at *danske Christne* vilde misbruge den kirkelige Frihed mere end de misbruge Sogne|A:13|baandets Løsning, eller end det danske Folk har misbrugt sin borgerlige Frihed, og det veed man, er *ubetydeligt*, men desmere maatte man være bange for, at de, af Frygt baade for Frihedens *Misbrug* og for dens *Ansvar*, vilde friste *Præsterne* til pavelig at tage Ansvaret paa sig og tage Herredømmet til sig, hvorved det Sidste maatte blive værre end det Første. Vistnok skulde det Lys, som nu er opgaaet over det christelige Forhold, baade mellem *Troen* og *Skriften* og mellem *Menigheden* og dens *Tjenere*, bevare os paa begge Sider fra den store Fristelse, men enhver *christelig Frimenighed i Modsætning til en Stats-Kirke* vil dog mere eller mindre bukke under for den store Fristelse til at give sig *Skin af den christelige Fuldkommenhed*, som den vel umuelig kan have, men som dog den modsatte Stats-Kirke med ubøielig Strængthed vil kræve af den, og dette *Skin* af christelig Fuldkommenhed kan, efter Livets Natur-Love, som al Erfaring stadfæster, kun vindes paa *Frihedens* og paa *Livets*, Grund-Ærlighedens og Ydmyghedens Bekostning.

Men selv naar denne Fare blev lykkelig overstaaet, saa er der en anden langt mindre iøinefaldende, men derfor igrunden frygteligere, thi det er en Fare, som reiser sig af det inderlige Forhold mellem *Forældre* og *Børn*. Selv da, naar man tænker sig Frimenighedens Grund-Slægt saa ærlig og troesenig, som det efter Omstændighederne vel er mueligt, saa tør man nemlig, især med Hensyn paa de gruelig *blandede Ægteskaber*, aldrig vente |US:498|Andet, end at der allerede i den næste Slægt vil findes Endeel af *Børnene*, som, enten for stedse eller dog til en |A:14|Tid, vender Troes-Livet Ryggen, og naar da na|VU:172|turlig Kiærlighed, Ære og Skam, og alt hvad dertil hører, paa begge Sider hindrer den *kirkelige Skilsmisse*, som skulde indtræde, da begynder med det samme den gamle sagte men sikke *Udartning*, som ødelagde de apostoliske Menigheder, og Talen kunde da slet ikke være om *levende Fremskridt*, som dog fra nu af hos Herrens Menighed hører til Dagens Orden.

Her seer vi *Frihedens* og *Ærlighedens* og dermed det fremskridende *christelige Menigheds-Livs* Fare *udenfor* Folke-Kirken, og skiøndt det vilde være *Dansker-Folket* langt meer end *Christen-Folket*, der ved den *uvenlige* Skilsmisse vilde tabe Midlerne til Fremgang i sand menneskelig Udvikling og *Oplysning*, saa er dog Vexel-Virkningen her saa giennemgribende, og den levende Deeltagelse i alt *Menneskeligt* er os saa uundværlig til at vinde den rette Klarhed, at *Frimenigheden* i sin skæve Stilling til Staten og dens Kirke, vilde have meget ondt ved at løse sin Opgave til fælles Bedste.

Dette kan vel være nok til at vise, at Ingen nødigere end jeg kan

raade de Christne til Udtrædelse, endsige da selv gaae i Spidsen, men derfor kan jeg dog umuelig slaae mig til Ro med en Stilling i Folke-Kirken, som jeg seer, er aldeles *uforenelig* med *Menigheds-Livets* Udvikling til Bevidsthed og frugtbare Fremskridt henad sit høie Maal, thi det fortløbende Mirakel, som vistnok udkrævedes til at overvinde alle Vanskelighederne ved Frimenighedens tilbagetrukne Stilling, kan aldrig være saa stort, at |A:15| jeg jo turde vente det af Vorherre, naar Udtrædelsen var uundgaaelig, mens derimod den virkelige *Umulighed* af at benytte sin Frihed i en bundet Stilling ei kan tænkes hævet ved noget andet Mirakel end det, hvorved Baandene briste, altsaa ved *det Mirakel*, om man vil kalde det saa, som jeg endnu venter paa, nemlig **Folke-Kirkens** virkelige *Frigiørelse*.

At nu en saadan Frigiørelse maa støde paa mange Hindringer, hos en Slægt, der, saa at sige, er født med den Tanke, at *Tro* og *Gudsdyrkelse* staaer og falder med statskirkelig Tvang, og som endnu for en stor Deel med Sandhed siger om *sig selv*, at naar de ikke var nødt til det, lod de sig *hverken* vie af nogen Præst, *eller* lod deres Børn *døbe*, det er jo begribeligt nok; thi vel skulde man tænke, at en saadan Slægt, der igunden ønskede alle Præster og al Kirkelighed Pokker i Vold, maatte |US:499| ansee det for det *Næstbedste*, naar Stillingen i Folke-Kirken blev saa fri, at de midt i den var fri for at lade |VU:173| sig vie og at lade deres Børn *døbe*, naar det tækkedes dem; men deels vil *Præsterne*, som har Indtægt af *Brudevielser* og *Barnedaab*, netop naar de har samme Betragtning, finde *Friheden* aldeles utaalelig, og deels vil *Kvinderne*, som i Regelen altid beholder lidt Forkiærlighed for gamle *Kirkeskikke*, men gjør kun Regning paa *vantroe* Kiærester og Ægtemænd, grue ved Tanken om, at *Mandfolkene* ikke længer skulde være *tvungne* til at lade sig *vie* og at lade deres Børn *døbe*. Naar imidlertid *Religions-Friheden* først er givet saa fuldstændig, som hos os, og *Sognebaandet* derhos er *løst*, da er Ævret opgivet, og da er |A:16| det et meget rimeligt Haab, at baade *Præsterne* og *Kvinderne* nok vil forlige sig med en Tingenes Orden, hvorunder Præsterne baade kan præke, døbe og vie omtrent, som de selv vil, og hvorunder selv de vantroeste Mænd ei synderlig kan fristes til at forlade Folke-Kirken, eller til at unddrage sig de sædvanlige Kirkeskikke. Saaledes har vi jo seet i mange Aar, at selv de vantroeste Mænd meget godt har fundet sig i at lade sig *vie*, endogsaa midt for Alteret, naar det skedte af en *Præst*, der, ligesom de selv, kaldte **Alterbogens Formular** gammelt *Papisteri*, og at lade deres Børn *døbe* og *confirmere*, naar det var hos en *Præst*, der enten reent sprang *Daabspagten* over, eller behandlede dog det hele som en død Formular, og talde smukke, fornuftige Ord om den huuslige Lyksalighed og om den slibrige Bane fra Vuggen til Graven, og vi har jo hørt Præster og Professorer løfte baade *Lære-Friheden* og den *liturgiske Frihed*

midt i *Stats-Kirken* til Skyerne, som det eneste, der kunde gjøre en saadan Indretning taalelig og forholdsviis gavnlig, og denne Tilstand var dog vel *ikke bedre*, fordi den var *ulovlig*, og, uden Sognebaandets Løsning, var de *Christne* utaalelig! Har da nu de meer eller mindre vantroe eller rationalistiske eller calvinistiske Præster og Kirkegængere med eet faaet en saa umaadelig Lyst til at lænkebindes til de gamle *Lærebøger* og *Formularer*, eller venter de endnu paa Leilighed til at faae begge Dele giort om efter deres Hoved, og derved tvinge de gammeldags *Christne* til enten at frafalde Troen eller forlade Folke-Kirken? Det første er jo dog umueligt, hvad *Præsterne* angaaer, **A:17** thi selv naar de beholdt den *Mynsterske* Frihed til *aabenbar* at modsige sig selv paa Prækestolen og for Alteret, og Frihed til at nedrive Alterbogen, naar de kun tilsyneladende fulgte den, og Frihed til at lære tvertimod de symbolske Bøger, naar de kun **VU:174**svor paa dem; saa kan dog hvert fornuftigt **US:500**Menneske indsee, at det kan herefter, i Religions-Frihedens Dage, intet skikkeligt Menneske være bekiendt. Det Sidste derimod trøster vistnok Enkelte sig med over Øieblikkets Pinagtighed, men selv om det *Kirkeraad*, der nys faldt igiennem, var kommet paa Benene, saa vilde dog Forventningen vist for en lang Tid blevet skuffet, thi vel kunde man ved et saadant *Kirkeraad* nemt drevet mig og alle Ligesindede ud, men man vilde udentvivel netop derved fundet sig nødt til strengt at holde paa det *orthodoxe Skin*.

Jeg kan derfor virkelig ikke see rettere, end at det maa være netop hvad man kalder "*de hellige*" Præster, og deriblandt endeel af *mine* Præstevenner, der holder fast paa hvert *Ord* i den gamle Præste-Eed, som de dog veed, har alt længe været død og magtesløs, og holder strengt paa hvert *Ord* i Alterbogen, som de ikke engang selv kan og vil følge strengt, og det er, hvad jeg høilig maatte laste, om det end ikke, som jeg troer, var for Øieblikket den største Hindring for Folke-Kirkens Frigiørelse.

Efterat nemlig Sognebaandet er løst, og Psalme-Friheden kan ansees for saa godt som givet, da er det *Hovedsagen*, at *Præste-Eden* i *aandelig* Henseende læmpes saaledes, at Præsterne derved kun forpligtes til at lære overensstemmende med den Hellige Skrift efter deres bedste Overbeviisning, og **A:18**at forvalte Sacramenterne sømmelig efter deres bedste Overbeviisning om Herrens Indstiftelse. En saadan Præste-Eed vil give Regieringen al den Sikkerhed for Præste-Embedets værdige Førelse, som en Eed kan give, og dog vilde den intet Baand paalægge, som kunde besvære et veltænkende Menneskes Samvittighed, eller som kunde hindre ham fra at tale, *som* han troede. At jeg nu kalder *denne* Præste-Frihed den *Hoved-Frihed*, der maa gives i *Folke-Kirken*, naar Christendommen skal kunne trives deri, det er hvad mine Præstevenner, langt fra at bifalde, har ondt ved at tilgive mig, da det

synes dem soleklart, at til denne Frihed trænger vi, som i det hele er vel fornøiede baade med den *Augsburgske Confession* og med den *gamle Alterbog*, i saa ubetydelig en Grad, at det neppe er værdt at nævne, medens vi trænger høilig til at faae *Sognebaandet* løst for *Sognepræsternes*, ligesom det |VU:175er løst for *Sognefolkernes* Vedkommende, saa vi ikke behøver at *døbe* eller *confirmere*, at vie, eller at *betjene* Andre med det Hellige, end dem, vi efter vor Samvittighed tør betragte som *Medtroende*, og det er ganske rigtigt, at *denne Frihed*, som de andre Præster neppe føle synderlig Lyst eller Trang til, den kan vi i |US:501Længden slet ikke undvære. Min Synsmaade er imidlertid den, at for at have en reen Fod at staae paa, maae vi *først søge den Frihed*, som *alle* Folke-Kirkens Præster, og de *ærligste* og sandrueste *meest* trænge til, og først, naar den er vundet, lade Staten afgjøre med sig selv, om den vil unde de *strengt christelige* Præster og Menigheder den Frihed, de *især* trænger til, og maa nød|A:19vendig søge *udenfor*, naar den i Folke-Kirken nægtes dem. Det staaer desuden saaledes for mig, at naar Øvrigheden og Lovgivningen først *vitterlig* har bestemt sig for en *fri Folke-Kirke*, da lade de sig let bevæge til at løse *alle* de gamle *Baad*, der forhindrer en ny *Tingenes Orden*, hvorved *fri Menigheder* træde istedenfor *Kirkessogne*, og blive istand til at kappes om Prisen for folkelig Dannelse og Oplysnings Fremme. Det følger nemlig af sig selv, at naar man, ved at forvandle den *tvungne Stats-Kirke* til en *fri Folke-Kirke*, vil opnaae det *store Øiemed*, at beholde omtrent hele Folket *frivillig* i sin Kirke, hvor man *raader* for *Præsternes Dannelse*, har dem paa en *god Maade* paa *sin* og *Folkets Side*, og har dem under sit særdeles *Opsyn*, da gjør man sig ikke mindste Betænkelighed ved at giennemføre Friheden, saa den sætter sig selv sine lovlige Grændser. Dette skeer blandt andet derved, at naar man har løst *Sognebaandet*, da giver man ogsaa *Mindretallet* i et Kirkesogn Lov til, uden Skade for Fleertallet, at benytte *Sognekirken*, og, hvis de ingen Præst i Nærheden kan slutte sig til, da selv at holde sig en *Præst*, som har opfyldt *Statens Fordringer* til Folke-Kirkens Præster. Naar man giver *Bisperne* i den *fri Folke-Kirke* den dem uundværlige *Frihed* til at *ordinere* efter *deres* Overbeviisning, følgelig ogsaa til at *nægte* Ordinationen, hvor de ikke troer med god Samvittighed at kunne meddele den, da giver man ogsaa *alle Candidater*, som har naaet den bestemte Alder, Lov til at lade sig ordinere af *hvilken Biskop* i Folke-Kirken de dertil kan |A:20formaae, og da er jeg vis paa, at, idetmindste i *Danmark*, vil baade *Folket* i langsomelig Tid være vel fornøiet og *Staten* være særdeles vel tjent med sin *fri Folke-Kirke*, og at de vil have |VU:176Ære af den, i samme Grad, som man sørger for en *folkelig Præste-Dannelse*, der, uden at tabe en passende Sprog-Kundskab og Bog-Lærdom af Syne, dog først og sidst er beregnet paa det *virkelige Liv* og paa den *levende Præste-*

Syssel, med Ordførelsen paa Modersmaalet og med de alvorligste Ting og Tanker, som et Menneske kan hellige sine Aar og Evner.

Om alt dette var vistnok langt mere at sige og skrive, men for dem, der *ikke* sætter *Menneske-Livet*, dets fri Udvikling og **US:502** fremskridende Oplysning over alt Andet, vil ingen Fremstilling være tilfredsstillende, og for Frihedens og Oplysningens Venner vil det vist være klart, at det er ikke nogen bestaaende Herlighed, jeg vil forstyrre, men er en grændseløs Forvirring, jeg vilde have afløst med en ny Tingenes Orden, der paa een Gang lod baade det *Christelige* og det *Folkelige* skee Ret, og vilde være *Almeenheden* og *Enkeltmanden* lige tjenlig, og at det kun er til fælles Fordeel for alle *fribaarne* Sjæle, jeg vilde have Levningerne af den gamle Aands-Trældom udfeiede.
